

Maria Kolendo

Białystok, 30.IV 1969

Białystok

ul. Wasilkowska 35 m. 6

Do Redakcji

Przeglądu Historyczno-Oświatowego

W Warszawie

ul. Spasowskiego 4

W załączeniu przesyłam 2 egzemplarze artykułu na temat: "Szkolnictwo polskie w pow. Bielsk Podlaski w okresie okupacji hitlerowskiej /1941-1944/" do ew. wykorzystania na łamach powyższego kwartalnika.

Maria Kolendo

W załączeniu:

2 egz. artykułu,

2 " streszczenia artykułu.

Streszczenie referatu: " Szkolnictwo polskie w pow. Bielsk Podlaski w okresie okupacji hitlerowskiej /1941-1944/".

Niemcy hitlerowskie po zajęciu ziem polskich w II wojnie światowej prowadziły politykę zmierzającą do kulturalnej degradacji narodu polskiego. Inaczej jednak przedstawiała się ona w General-Gouvernement, inaczej na ziemiach włączonych do Reichu, nieco odmiennie na terenie Bezirk Białystok, który powstał po napaści Niemiec w 1941 r. na Związek Rad. Na jego obszarze nie pozwolono otwierać szkół. Wyjątek stanowił pow. Bielsk Podlaski /dziś pow.: bielski, hajnowski i siemiatycki/, gdzie pozwolono otwierać szkoły powszechne niżej zorganizowane.

Specyfikę tego terenu stanowiła samodzielna polityka oświatowa amtskomisariatów. Wynikała ona prawdopodobnie z polityki okupanta hitlerowskiego wobec miejscowej ludności białoruskiej, wśród której chciano pozyskać dla swych celów pewne grupy nastawione nacjonalistycznie. W każdym amtskomisariacie inaczej układały się warunki nauczania. W Bielsku pozwolono otworzyć 4-kl. szkołę polsko-białoruską, która istniała tylko 8 miesięcy. W osadzie Boćki wydano pozwolenie na prowadzenie przedszkola i kursu nauki jęz. niemieckiego dla młodszych dzieci. Amtskomisariat Brańsk pozwolił na prowadzenie 2-kl. szkół. W amtskomisariacie Milejczyce pozwolono uczyć w zakresie 5-kl., wyznaczono inspektora do nadzoru nad szkołami, wizytowano je. W Hajnowce pozwolono na otwarcie 7-kl. szkoły polskiej. We wschodniej części pow. bielskiego, gdzie była przewaga ludności białoruskiej, istniały nieliczne komplety tajnego nauczania z jęz. wykładowym polskim.

Nauczyciele wykorzystując istnienie jawnych szkół prowadzili tajnie przy szkole klasy wyższe szkoły powszechnej, a nawet i klasy gimnazjalne. Jednocześnie inni nauczyciele organizowali tajne komplety nauczania we własnych domach lub u rodziców. Jawne szkoły polskie istniały tylko 2 lata, niektóre krócej, poczym nauczyciele przechodzili na tajne nauczanie. Do końca okupacji istniały jawnie tylko te szkoły białoruskie, które podlegały nacjonalistycznemu Komitetowi Białoruskiemu.

Gdy okupant hitlerowski zlikwidował szkoły polskie, nauczyciele pow. bielskiego przystępowali do konspiracyjnej pracy oświatowej spontanicznie, kierowani poczuciem obowiązku patriotycznego. Mimo trudności w nauczaniu jawnym i tajnym dbali oni o poziom nauczania i wychowania. Młodzież wychowywano w duchu patriotycznym, urabiano w niej właściwą postawę wobec okupanta, a starszą młodzież ratowano przed wywożeniem na przymusowe roboty do Prus.

Nauczyciele pow. bielskiego ginęli z rąk okupanta w zbiorowych egzekucjach, byli aresztowani i zsyłani do obozów koncentracyjnych, skąd kilku nie wróciło.

Jako właścicielka tajnego nauczania z grona tych "wyprowadzających się" wzięłam na swój obowiązek zajęcie się tą sprawą i przygotowanie artykułu: "Subtelniczo polskie w pow. Bielsk-Podlaski w okresie okupacji hitlerowskiej /1941-1944/", który przesyłam do Redakcji "Przeglądu Historyczno-Geograficznego". Jest to ujęty obszerniej fragment opracowanego skrótu historii tajnego nauczania na Biakostoczyźnie, przygotowany przeze mnie jako referat na sesję popularno-naukową w dn. 13.XI 1966 r. w Bielsku.

Prosiłabym Pana Profesora o obiektywny sąd o pracy mojej i ewentualne uwagi i poprawki, jeśli praca powyższa zostanie zakwalifikowana do druku.

Mikołaj, jest przy tej okazji zażądane serdeczne pozdrowienia dla Pani, Pani i Pani.

Jana Profesora

Białystok, 1.V 1969 r.

Szanowny Panie Profesorze !

Na jednym z zebrań w Zarządzie Głównym ZNP w sprawie TON w r.ub. prezes Maj apelował do uczestników akcji tajnego nauczania o opracowywanie materiałów do historii konspiracyjnego szkolnictwa z okresu II wojny światowej, ponieważ mało jest dokumentów pisanych w tej sprawie, a uczestnicy tej pracy już teraz licznie "wykruszają" się.

Jako uczestniczka tajnego nauczania z grona tych "wykruszających się" uważałam za swój obowiązek zająć się tą sprawą i przygotowałam artykuł: "Szkolnictwo polskie w pow. Bielsk Podlaski w okresie okupacji hitlerowskiej /1941-1944/", który przesłałam do Redakcji "Przeglądu Historyczno-Oświatowego". Jest to ujęty obszerniej fragment opracowanego skrótu historii tajnego nauczania na Białostocczyźnie, przygotowany przeze mnie jako referat na sesję popularno-naukową w dn.18.XI 1966 r. w Białymstoku.

Prosiłabym Pana Profesora o obiektywny sąd o pracy mojej i ewentualne uwagi i poprawki, jeśli praca powyższa zostanie zakwalifikowana do druku.

Miło mi jest przy tej okazji załączyć serdeczne pozdrowienia i dla Rodziny, *chcąc wspomnieć i jego matkę.*

Jana Profeta

Warszawa, 26 maja 1959 6

Kriegsmarine i Droga Pami,

Serdecznie dziękuję za nadane materiały i list. Materiały dot. schronienia polskiego w pow. Zielonki Polk. w okresie okupacji hitlerowskiej postaramy się wykonać i przeglednie historyka Osinobryu w r. 1970, wreszcie nie musimy zwracać na cykl produkcyjny (5 mies.) i ustalane już plany wczesne. Miałeś wielki doświadczenia materialne z Zielonką, tu dostanie je wdrożony.

Do Zielonki jako zagładzie wszelko i na krótko. Byle więcej, w przypadku w końcu, potrzebne są wszystkie od-
wiednie Pami i bezpośrednie powiązanie - lewy i now-
szy i nowość.

Wierzę powierzenie oraz pochopenie serdeczne od Zięty
i siebie złączonym

Ryszard Wroczyński

8
Warszawa, 22 grudnia 1959

Kolce Szrenowa i Doga Paris,

Tak nieomyślnie wkładają się do mojej możliwości
bezpiecznego kontaktu z Szrenowem Paris. Wskazywał
mnie do miłego pana wyjątkowo zapracowanego i, jak
zwykle, dużo zatrudnionego w Warszawie. Sądząc, że
w okresie świątecznym odwiedzi Dzięgiel, Jurek-
sem muszę wyjechać do Jugosławii, na konfe-
rencyj. Może w sprawie tego jest „organizowanie”
przez siebie.

Wskaz Paris o tym samym momencie o pow. bel-
skim, bardzo dobry i szkolny, powoływany do służby, uko-
nił się dopiero w 3im szeregu Pułku Strzel-
ców Ostrobrzaskich, z roku 1970. Jest to najbliższy
z moich znajomych. Cykl produkcji druzgi, a
mnie więcej wyjechał został przewidziany również na Śląsk.

Przez przyjęcie reprezentacyjnej imprezy, między
Śląsk i pomysłowego, oby następowało, Nowego
Polski, praca wspólnie ode mnie, zony i Szwajc.
Przez też przyjęcie pracy głębszego znaczenia
Przez Wroczyński